

Μεγάλη Τεσσαρακοστή καὶ καταναλωτική κοινωνία (Κάλλιστος Γουέαρ Ἐπίσκοπος Διοκλείας)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Γιὰ τὴ χριστιανικὴ κοινότητα, Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ, ἡ περίοδος τῆς Σαρακοστῆς - οἱ ἑπτὰ ἑβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα- θεωρεῖται παραδοσιακὰ ὡς ἡ σπουδαιότερη περίοδος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Εἶναι ὁ καιρὸς, μία περίοδος ἀπόφασης καὶ εὐκαιρίας, μία ξεχωριστὴ περίοδος. Γιὰ ποιὸν ὅμως λόγο ξεχωριστή; Πῶς μπορούμε, ζώντας στὴ σύγχρονη καταναλωτικὴ κοινωνία, νὰ κατανοήσουμε τὸ σκοπὸ τῆς «Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς» ἢ τῆς «Μεγάλης Νηστείας», ὅπως τὴν ἀποκαλοῦμε ἐμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι; Τί σχέση ἔχει αὐτὴ ἡ μεγάλη νηστεία, ἂν ὑπάρχει βέβαια κάποια σχέση, μὲ τὴν οἰκολογικὴ κρίση πού ὅλοι μας ἀντιμετωπίζουμε σήμερα;

Πετώντας χαρταετούς

Στην Ελλάδα, η πρώτη μέρα της Σαρακοστής -ή «Καθαρά Δευτέρα» όπως ονομάζεται, έπειδή στην Όρθόδοξη Εκκλησία η Σαρακοστή δέν αρχίζει την Τετάρτη, όπως στη Δύση, αλλά δύο μέρες νωρίτερα- είναι η πρώτη γιορτή του έτους στην ύπαιθρο. Οί οικογένειες βγαίνουν στην έξοχή, ανεβαίνουν σε λόφους και πετούν χαρταετούς. Έδω έχουμε μία ακόμη εικόνα της έναρξης της νηστείας της Σαρακοστής, πού συγκρίνεται με τις δυτικές γιορτές της «Τετάρτης των Τεφρών».

Είναι φανερό ότι οι γιορτές διαφέρουν πολύ ως προς τις συνέπειες πού έχουν. Οί στάχτες πού χύνονται στα κεφάλια μας και σημαδεύουν τὰ μέτωπά μας, με όλα αυτά η πράξη υποδηλώνει -μία αίσθηση θνητότητας και μετάνοιας- σίγουρα συνιστά ένα ουσιώδες τμήμα του όλου νοήματος της Σαρακοστής. Αυτό όμως δέν είναι κάτι πού η Όρθοδοξία θέλει να τονίσει στην αρχή της νηστείας. Αντίθετα, μάς ένθαρρύνει να συνδέσουμε τη Σαρακοστή με τον φρέσκο άέρα, με τον άνεμο πού πνέει στους λόφους, με τον έρχομό της άνοιξης. Η Σαρακοστή είναι η έποχή πετάγματος των άετων - μία περίοδος περιπέτειας, έξερεύνησης, φρέσκων πρωτοβουλιών, νέας έλπίδας.

Άπό την άποψη αυτή είναι σίγουρο ότι δέν αποτελεί σύμπτωση τὸ γεγονός, ότι η

περίοδος τῆς Σαρακοστῆς δὲν τοποθετεῖται στὸ φθινόπωρο, τὴν περίοδο πού πέφτουν τὰ φύλλα καὶ οἱ μέρες γίνονται μικρότερες, οὔτε στὰ μέσα τοῦ χειμῶνα, ὅταν τὰ δένδρα εἶναι γυμνὰ καὶ τὰ νερὰ παγωμένα, ἀλλὰ τὴν ἀνοιξη, ὅταν σπάζει ὁ πάγος καὶ ἡ ζωὴ ἐμφανίζεται ξανὰ παντοῦ. Στὴν πραγματικότητα, ἡ ἀρχικὴ ἔννοια τῆς ἀγγλικῆς λέξης «Lent» (Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ) ἦταν ἀκριβῶς «ἀνοιξη», ὅπως μποροῦμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε ἀπὸ τὶς λέξεις τοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος:

Lenten is come with love to towne,

With blosmen and with briddes rowne.

(Ἡ ἀνοιξη ἔρχεται μὲ ἀγάπη στὸν κόσμο,

μὲ ἄνθη καὶ κελαδήματα πουλιῶν.)

Μπορεῖ νὰ φαίνεται παράξενο πού θεωροῦμε τὴ Σαρακοστὴ ὡς ἐποχὴ πού ἐρωτεύεται κανεὶς, ἀλλὰ ἴσως κι αὐτὸ νὰ εἶναι τμῆμα τοῦ νοήματός της. Ἡ σύνδεση ἀνάμεσα στὴ Σαρακοστὴ καὶ στὴν ἀνοιξη εἶναι ἐπίσης φανερὴ καὶ στὰ Ὀρθόδοξα λειτουργικὰ κείμενα:

Ἡ ἀνοιξη τῆς νηστείας ἀνέτειλε,

Τὸ ἄνθος τῆς μετανοίας ἄρχισε νὰ ἀνοίγει.

Ἡ Μετάνοια, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ νοῦ, δὲν εἶναι μόνο στάχτες, ἀλλὰ καὶ ἓνα λουλούδι πού ἀνοίγει.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ ἡ Σαρακοστή: ἔχει σχέση μὲ τὸ πέταγμα τῶν χαρταετῶν καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοιξης. Ἔχει ἐπίσης σχέση μὲ τὴν ἐλευθερία. Εἶναι σημαντικό τὸ ὅτι ὑπάρχει μία μεγάλη γιορτὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους πού σχεδὸν πάντοτε πέφτει μέσα στὴ Σαρακοστή: ὁ Εὐαγγελισμὸς, στὶς 25 Μαρτίου. Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἑορτὴ γιορτάζουμε τὴν ἐλευθερία ἐπιλογῆς πού εἶχε ἡ Παναγία.

Ὅταν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἀνήγγειλε τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ στὴν Παναγία, ἡ ἀπάντησή της ἦταν: «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου» (Λούκ. 1, 38). Αὐτὴ ἡ ἀπάντηση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Παναγίας δὲν ἦταν μία προαποφασισμένη ἀπόφαση· θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει ἀρνηθεῖ. Ἡ ἀγία Τριάδα σέβεται τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία. Σύμφωνα μὲ τὴ φρασεολογία της πρὸς Διόγνητον ἐπιστολῆς, τοῦ δευτέρου αἰῶνα, «...ὡς πείθων, οὐ βιαζόμενος· βία γὰρ οὐ

προσέστι τῷ Θεῷ».

Τέτοια ἀκριβῶς ὑπῆρξε καὶ ἡ περίπτωση τῆς Παναγίας: ὁ Θεὸς δὲν ἔγινε ἄνθρωπος πρὶν ζητήσει κατ' ἀρχὰς τὴ σύμφωνη γνώμη αὐτῆς ποῦ θὰ γινόταν μητέρα Του. Ἡ ἀβίαστη συναίνεσή της ἦταν ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση, «Θεοῦ γὰρ ἔσμεν συνεργοί», λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ἄ' Κόρ. 3, 9), καὶ αὐτὸ κατεξοχὴν ἐφαρμόζεται στὴν Παναγία. Στὸν Εὐαγγελισμό ὑπῆρξε ἕνας συνεργός, ἕνας συνεργάτης τοῦ Θεοῦ – ὄχι ἀπλῶς ἕνα κατάλληλο ἐργαλεῖο, ἀλλὰ ἕνας ἐνεργητικὸς συμμετοχὸς στὸ μυστήριον. Σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιον Εἰρηναῖο Λουγδούνου, «*sed sola Maria cooperante dispositioni*» («μόνη ἡ Παναγία συνεργάστηκε στὴν οἰκονομία»).

Ἐδῶ λοιπὸν ὑπάρχει μία ἐπιπλέον ἔνδειξη τοῦ νοήματος τῆς Σαρακοστῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι μία ἐποχὴ ἐξερεύνησης, μία πνευματικὴ ἀνοιξη, ἔχει ἐπίσης σχέση μὲ τὸν τρόπο πού χρησιμοποιοῦμε τὴν ἐλευθερίαν ἐκλογῆς πού ἔχουμε. Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ πού μαθαίνουμε νὰ εἴμαστε ἐλεύθεροι, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία, ὅπως καὶ ὁ αὐθορμητισμός, εἶναι κάτι πού μπορεῖ νὰ μαθευτεῖ. Ἄν μὲ ρωτούσατε «μπορεῖτε νὰ παίξετε βιολί», καὶ ἐγὼ σᾶς ἀπαντοῦσα «δὲν εἶμαι σίγουρος, ποτὲ δὲν ἔχω παίξει», θὰ αἰσθανόσασταν ὅτι ὑπάρχει κάτι τὸ παράξενο στὴν ἀπαντηοῦσα μου, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι ἐλεύθερος νὰ παίξω τὶς σονάτες τοῦ Μπάχ στὸ βιολί ἂν πρῶτα δὲν μάθω πῶς νὰ χειρίζομαι τὸ βιολί, μετὰ ἀπὸ μακροχρόνια καὶ ἐπίμονη ἐκπαίδευση.

Στὸ ἠθικὸ ἐπίπεδο, συμβαίνει τὸ ἴδιο ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξάσκηση τῆς ἐλευθερίας μας. Ὡς πρόσωπο δημιουργημένο κατ' εἰκόνα Θεοῦ, δὲν εἶμαι οὐσιαστικὰ ἐλεύθερος μέχρις ὅτου μάθω πῶς νὰ χρησιμοποιῶ σωστὰ τὴν ἐλευθερίαν μου, καὶ αὐτὴ ἡ διαδικασία μάθησης προϋποθέτει ὑπακοή, πειθαρχία καὶ αὐταπάρνηση. Ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι μόνο δῶρο. Εἶναι καὶ καθῆκον. Εἶναι αὐτὸ πού ἡ Ρωσικὴ πνευματικὴ ἀποκαλεῖ «*rodvig*», ἀσκητικὸ κατόρθωμα. Ὅπως σωστὰ τὸ ἔθεσε ὁ Νικόλαος Μπερντιάεφ (1874-1948), «ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι εὐκόλη ὑπόθεση, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ ἐχθροὶ καὶ οἱ συκοφάντες της: ἡ ἐλευθερία εἶναι δύσκολη, εἶναι βαρὺ φορτίο». Εἶναι ὅμως ταυτόχρονα προνόμιον καὶ χαρά.

Αὐτὲς εἶναι λοιπὸν τρεῖς «βυθομετρήσεις» πού μᾶς βοηθοῦν νὰ διαπλεύσουμε μὲ τὸ πλοῖο μας τὸ ἀρχιπέλαγος τῆς Σαρακοστῆς. Ἔχει ἤδη γίνει πολὺ σαφὲς ὅτι ἡ Σαρακοστὴ δὲν ἀφορᾷ μόνο τὴν κατανάλωσιν τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ. Ἄς προσπαθήσουμε τώρα νὰ διευρύνουμε λίγο τὴν ἀντίληψή μας γιὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, περνώντας, κατ' ἀρχάς, σὲ κάτι τὸ παράλληλον ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἔπειτα στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐμφανίστηκε ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ στὴν πρώτη Ἐκκλησία καὶ τέλος, στὴν ἰδιαίτερη καὶ διακεκριμένη σημασία ποῦ ἔχει ἡ νηστεία στὸν σημερινὸ κόσμον. Αὐτὸ θὰ μᾶς δείξει ὅτι ἡ Σαρακοστὴ ἀφορᾷ, πρῶτον, τὴν ἀντιπροσφορὰν τοῦ κόσμου στὸν Θεὸν ὡς εὐχαριστία. Δεύτερον, τὴν

μύηση διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴν ἱεραποστολικὴ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τρίτον, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο σχετιζόμαστε μὲ τοὺς συνανθρώπους μας καὶ τὸ ὑλικὸ περιβάλλον. Ἄν θέλαμε νὰ συνοψίσουμε σὲ τρεῖς λέξεις τὸ νόημα τῆς Σαρακοστής, αὐτὲς οἱ λέξεις θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι θυσία, διαπαιδαγώγηση καὶ συμμετοχή.

Θυσία

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἶχε διδαχθεῖ νὰ προσφέρει μία δεκάτη κάθε χρόνο στὸν Θεό, τὸ ἓνα δέκατο δηλαδὴ ἀπὸ τὴν παραγωγή τῆς γῆς:

Δεκάτην ἀποδεκατώσεις παντὸς γενήματος τοῦ σπέρματός σου, τὸ γέννημα τοῦ ἀγροῦ σου ἑνιαυτὸν κατ' ἑνιαυτὸν (Δευτερ. 14, 22).

Τὸ μέρος προσφερόταν ἐκ μέρους τοῦ ὅλου: οἱ Ἰσραηλίτες, προσφέροντας στὸν Θεὸ τοὺς πρώτους καρποὺς ὧσων Αὐτὸς τοὺς εἶχε δώσει, ζητοῦσαν τὴν εὐλογία τοῦ πάνω σ' ὀλόκληρη τὴ σοδειά τους. Ἦταν ἓνας τρόπος νὰ ὁμολογοῦν ὅτι ἡ γῆ ἀνήκει στὸν Θεό, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν εἴμαστε παρὰ οἱ οἰκονόμοι τῶν δωρεῶν Του. Προσφέροντας ἔτσι τὴ δεκάτη, τοῦ ἀντιπροσφέρουμε μὲ εὐγνωμοσύνη ὅλα ὅσα εἶναι δικά Του. Οἱ Ἰσραηλίτες αἰσθάνονταν πὼς αὐτὴ ἡ πράξη τῆς προσφορᾶς δὲν ἦταν μία ἀπώλεια, ἀλλὰ ἓνας ἐμπλουτισμός. Ὁ ἑορτασμὸς τῆς σοδειᾶς ἦταν καιρὸς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως:

Καὶ εὐφρανθήσῃ ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, σὺ καὶ ὁ υἱός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου καὶ ὁ Λευίτης καὶ ὁ προσήλυτος καὶ ὁ ὀρφανὸς καὶ ἡ χήρα ἡ οὔσα ἐν ὑμῖν... (Δευτερ. 16, 11).

Αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς δεκάτης ἐφαρμοζόταν ἀπὸ τοὺς πρώτους Χριστιανούς κατὰ τὴ Μεγάλη Τεσσαρακοστή. Ἡ περίοδος τῆς Σαρακοστής ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ δεκάτη τοῦ ἔτους, τὸ ἓνα δέκατο πού ἀφιερώνεται εἰδικὰ στὸν Θεό. Τηρώντας τὴ Σαρακοστή, ὁμολογοῦμε πὼς ὀλόκληρη ἡ ζωὴ μας, μαζί μὲ ὅλες τὶς στιγμὲς της, εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς. Προσφέροντας ἔτσι ἓνα κομμάτι της ἐπικαλούμαστε τὴν εὐλογία Του σὲ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας. Ἡ Σαρακοστή ὑποδηλώνει τὸν ἐξαγιασμὸ τοῦ χρόνου. Ὁ ἀσκητισμὸς τῆς Σαρακοστής ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ χρόνος δὲν βρίσκεται ἀπλῶς ὑπὸ τὸν ἔλεγχό μας, οὔτε μπορούμε νὰ τὸν ἐκμεταλλευόμαστε ἐγωιστικὰ καὶ μὲ τὸν τρόπο πού θεωροῦμε καλύτερο, ἀλλὰ ὅτι ἀνήκει στὸν Θεό. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε οἱ κυρίαρχοί του ἀλλὰ οἱ οἰκονόμοι του. Ἔτσι, ἡ νηστεία τῆς Σαρακοστής γίνεται ἓνας τρόπος νὰ ἐπιστραφεῖ στὸν Θεὸ ὅ,τι εἶναι δικό Του, καὶ μπορούμε νὰ ἐφαρμόσουμε πάνω της τὰ λόγια πού χρησιμοποιοῦνται στὴ θεία Λειτουργία ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πάνω ἀπὸ τὰ δῶρα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου: «Τὰ σᾶ ἐκ τῶν σῶν σοῖ προσφέρομεν κατὰ πάντα

καὶ διὰ πάντα».

Ἐπιπλέον, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἰσραηλίτες βίωναν τὴν προσφορὰ τῆς δεκάτης ὡς περίοδο ἀγαλλιάσεως, ὡς ἐμπλουτισμὸ καὶ ὄχι ὡς ἀπώλεια, τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ συμβαίνει καὶ γιὰ μας. Ἡ Σαρακοστή εἶναι μία περίοδος χαρᾶς, ὅπως μᾶς διαβεβαιώνουν μὲ σαφήνεια οἱ ὕμνοι πού ψέλνονται τὴν Καθαρὰ Δευτέρα, τὴν πρώτη μέρα τῆς νηστείας:

Τὸν τῆς νηστείας καιρὸν φαιδρῶς ἀπαρξώμεθα,

πρὸς ἀγώνας πνευματικούς ἐαυτοὺς ὑποβάλλοντες...

Ἡμέρα μία μὲν, φησί, βίος ὅλος γηγενῶν·

τοῖς κάμνουσιν ἐκ πόθου τεσσαράκοντα εἰσὶν

ἡμέραι τῆς νηστείας, ἃς τελέσωμεν φαιδρῶς.

Ἡ Σαρακοστή, λοιπόν, ὅπως δείχνει αὐτὸς ὁ παραλληλισμὸς μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι ἕνας καιρὸς προσφορᾶς καὶ θυσίας. Προσφέρουμε στὸν Θεό, θυσιάζοντας τὸ ἕνα δέκατό τοῦ ἔτους, καὶ μ' αὐτὴν τὴ δεκάτη προσφέρουμε τὸν ἑαυτό μας, ὀλόκληρη τὴ ζωὴ μας, ὅλες τὶς μέρες καὶ τὶς ὥρες μας. Ἄν ἔχει κάποιο νόημα αὐτὴ ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ χρόνου μας, πρέπει τότε νὰ ἔχει καὶ κάποιο κόστος: «Οὐκ ἀνοίσω τῷ Κυρίῳ μου Θεῷ ὀλοκαύτωμα δωρεὰν» (Β' Βασιλειῶν 24, 24). Κάθε ἀληθινὴ τήρηση τῆς Σαρακοστῆς μᾶς ὑποβάλλει σὲ μία προσπάθεια, πού μερικὲς φορές εἶναι ὀδυνηρὴ καὶ περιλαμβάνει ἕναν βαθμὸ ἀνταπάρνησης, πού ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὶς καθημερινές μας συνήθειες. Ὡστόσο, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Σαρακοστή εἶναι μία περίοδος κατεξοχὴν κατῆφειας καὶ αὐτονέκρωσης. Ἡ δική μας Χριστιανικὴ γιορτὴ τῆς δεκάτης, ὅπως ἡ Ἰουδαϊκὴ προσφορὰ τῶν ἀπαρχῶν, εἶναι χρόνος εὐφροσύνης.

Ἡ θυσία δὲν εἶναι τόσο ἓνα ζήτημα αὐτοπαραίτησης, ὅσο προσφορᾶς. Τὸ κύριο βάρος δὲν πέφτει τόσο στὸ τί ἐμεῖς ἀρνούμαστε στὸν ἑαυτό μας, ἀλλὰ στὸ τί προσφέρουμε στὸν Θεὸ καὶ στὸν πλησίον μας. Τὸ ἀποτέλεσμα μάλιστα τῆς προσφορᾶς τοῦ δώρου μας στὸν Θεὸ -ἓνα δῶρο πού τὸ δέχεται ὁ Θεὸς- εἶναι ἡ ἐπαναδημιουργία τῆς προσωπικῆς σχέσης ἀνάμεσα σέ μας καὶ σ' Ἐκεῖνον. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ σκοπὸς κάθε οὐσιαστικῆς προσφορᾶς: νὰ ἀποκαταστήσει τὴν κοινωνία. Πρέπει συνεχῶς νὰ ἔχουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας τὴν ἰδέα ὅτι ἡ Σαρακοστή εἶναι χρόνος ἀποκατάστασης τῶν σχέσεων, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε ἐκτενέστερα παρακάτω.

Πῶς θὰ ἐφαρμόσουμε, λοιπόν, ξεχωριστὰ ὁ καθένας αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, ὅτι ἡ Σαρακοστή εἶναι μία προσφορὰ δεκάτης; Μποροῦμε νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε πρῶτα ἀπ' ὅλα μὲ χρήματα. Ὅρισμένοι Δυτικοὶ Χριστιανοὶ προσφέρουν στὸν Θεὸ τὸ ἓνα δέκατό του ἐτήσιου εἰσοδήματός τους. Ἀμφιβάλλω γιὰ τὸ ἂν πολλοὶ Ὁρθόδοξοι τὸ κάνουν αὐτὸ σὲ κανονικὴ βάση. Ἄς προσπαθήσουμε τουλάχιστον, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Σαρακοστῆς, νὰ ξεχωρίσουμε μία «δεκάτη» γιὰ νὰ προσφερθεῖ στὸν Θεό. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μία ἀρχή, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς προσκαλεῖ νὰ προσφέρουμε ὄχι μόνο ὅ,τι ἔχουμε ἀλλὰ ὅ,τι εἴμαστε. Πρέπει νὰ προσφέρουμε τόσο τὸ χρόνο μας ὅσο καὶ τὰ χρήματά μας.

Κατὰ τὴ Σαρακοστή πρέπει, πιὸ ἐντατικὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη περίοδο τοῦ χρόνου, νὰ ἀφιερώνουμε χρόνο στὸν Θεὸ μέσω τῆς προσευχῆς, καὶ χρόνο γιὰ τὸν πλησίον μας μέσω πράξεων διακονίας - ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ἀποκλεισμένους καὶ τοὺς μοναχικούς, προσκαλώνοντας τὸν ξένο στὸ σπίτι μας, γράφοντας γράμματα σὲ ὄλους αὐτοὺς πού γιὰ τόσο καιρὸ ἀμελήσαμε. Δὲν θὰ μπορούσαμε ἄραγε, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, νὰ προσφέρουμε στὸν Θεὸ τουλάχιστον μία «δεκάτη» τοῦ χρόνου πού εἴμαστε ξύπνιοι, ἂς ποῦμε δώδεκα ὥρες κάθε ἐβδομάδα τῆς Σαρακοστῆς;

Διαπαιδαγώγηση

Περνώντας ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὴν ἐποχὴ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, μποροῦμε νὰ ρωτήσουμε: πῶς ξεκίνησε ἡ Σαρακοστή; Ποιὸς ἦταν ἀρχικὰ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ νόημά της;

Ἡ Σαρακοστή, ὅπως τὴ γνωρίζουμε, συνδέεται στενὰ μὲ τὸ μυστήριο τοῦ βαπτίσματος. Ἡ κατάδυση στὸ νερὸ κατὰ τὸ βάπτισμα, σημαίνει, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, ὅτι γινόμαστε «σύμφυτοι» μὲ τὸν Χριστὸ ἢ ὅτι ἐνωνόμαστε μὲ τὸν Χριστὸ στὸ θάνατο καὶ στὴν ταφή Του, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐνωνόμαστε μαζί Του καὶ στὴν ἀνάστασή Του (Ρώμ. 6, 3-5). Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κύρια περίοδος τοῦ ἔτους πού ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα ἦταν

ή νύχτα τοῦ Πάσχα, τή στιγμή πού ή Ἐκκλησία ἐορτάζει τήν ταφή καί τήν ἀνάσταση τοῦ Σωτήρα. Τò βάπτισμα δὲν ἀποτελοῦσε, ὅπως πολὺ συχνὰ συμβαίνει σήμερα, μία ἰδιωτικὴ οἰκογενειακὴ ὑπόθεση, ἀλλὰ ἓνα δημόσιο γεγονός, στὸ ὁποῖο συμμετεῖχε ὁλόκληρη ή κοινότητα.

Στὴ σύγχρονη Ὁρθόδοξη πράξη, ή ἀρχαία πασχαλινὴ ἀγρυπνία ἔχει μετακινηθεῖ ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα τοῦ Πάσχα στὸ πρωὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Μία διαφορετικὴ ἀγρυπνία τὴν ἔχει ὑποκαταστήσει τὰ μεσάνυχτα τοῦ Πάσχα. Ἡ ἀκολουθία τὸ πρωὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου -Ἑσπερινός, πού τὸν ἀκολουθεῖ ή λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου- διατηρεῖ ἀκόμη τὸν ἀδιαμφισβήτητο βαπτισματικὸ της χαρακτήρα. Ὑπάρχουν δεκαπέντε ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καί τουλάχιστον τέσσερα ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρονται συμβολικὰ στὸ βάπτισμα (ἀναγνώσματα 4, 6, 14 καί 15).

Στὴν πασχαλινὴ ἀγρυπνία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, τή στιγμή πού ὁ ἀναγνώστης διάβαζε αὐτὰ τὰ ἀναγνώσματα, ὁ ἐπίσκοπος μαζί με τὸν κλῆρο μετέβαινε στὸ βαπτιστήριο με τὸς ὑποψήφιους γιὰ τὸ βάπτισμα καί τὸς ἀναδόχους τους, καί ἐκεῖ οἱ βαπτιζόμενοι κατεδύοντο στὴν κολυμβήθρα καί ἐχρίοντο με τὸ ἅγιο μύρο. Κατόπιν, καθὼς τελείωναν τὰ ἀναγνώσματα, οἱ νεοφώτιστοι, σὲ σειρά, με τὸς λευκοὺς χιτῶνες τους καί κρατώντας στὰ χέρια τὸς ἀναμμένα κεριά, ἐπέστρεφαν ἐν πομπῇ στὴν ἐκκλησία με τὸς ἀναδόχους τους, τὸν ἐπίσκοπο καί τὸν κλῆρο, τή στιγμή πού ὅλη ή σύναξη ἔψελνε τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Ἀλληλούια» (Γαλάτ. 3, 27).

Ὁ ἴδιος ὕμνος χρησιμοποιεῖται σήμερα τὸ Μεγάλο Σάββατο ἀντὶ τοῦ τρισαγίου. Τὰ ἀναγνώσματα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο καί τὸ Εὐαγγέλιο πού ἀκολουθοῦν, ἀναφέρονται ἐμφανῶς στὸ βάπτισμα. Ἡ ἐπιστολὴ (Ρώμ. 6, 3-11) μιλά γιὰ τὸ βάπτισμα ὡς τὸ θάνατο καί τὴν ἀνάσταση με τὸν Χριστό, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο (Μάτθ. 28, 1-20) καταλήγει με τὴν ἱεραποστολικὴ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου μας πρὸς τὸς ἀποστόλους Του νὰ πορευθοῦν καί νὰ «μαθητεύσουν» ὅλα τὰ ἔθνη, «βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Μάτθ. 28, 19).

Τώρα, ή νηστεία τῆς Σαρακοστῆς, στὴν Ἀνατολικὴ καί στὴ Δυτικὴ Χριστιανοσύνη, εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη με τὴν περίοδο τῆς τελικῆς προετοιμασίας, πού ὀδηγοῦσε στὴ μεγάλη γιορτὴ τοῦ βαπτίσματος τὰ μεσάνυχτα τοῦ Πάσχα. Σὲ πολλὰ μέρη, κατὰ τὸν δωδέκατο αἰῶνα, οἱ κατηχούμενοι -αὐτοὶ ποῦ ἐκατηχοῦντο γιὰ νὰ λάβουν τὸ βάπτισμα- περνοῦσαν ἀπὸ μία ἐντατικὴ ἐκπαίδευση κατὰ τὶς σαράντα μέρες πού προηγοῦντο τῆς τελετῆς τῆς μνήσεώς τους, με αὐστηρὴ νηστεία, ἀγρυπνίες καί προσευχή, με ἐξορκισμοὺς καί καθημερινὸ κήρυγμα.

Ἡ προβαπτισματικὴ αὐτὴ διδασκαλία εἶχε, στὶς περισσότερες περιπτώσεις,

ξεκινήσει μήνες ἢ καὶ χρόνια πρὶν, τώρα ὅμως, τὶς τελευταῖες ἑβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα, οἱ κατηχούμενοι ἀνακεφαλαίωναν καὶ ξανατόνιζαν τὰ πάντα. Στὴν Ἱερουσαλὴμ τοῦ τέταρτου αἰώνα, οἱ κατηχούμενοι, σ' αὐτὲς τὶς σαράντα μέρες, ἔπρεπε νὰ προσέρχονται καθημερινὰ στὴν Ἐκκλησία, ὅπου παρέμεναν περίπου γιὰ τρεῖς ὧρες. Πόσοι ἀπὸ τοὺς ὑποψήφιους γιὰ τὸ βάπτισμα σήμερα θὰ δέχονταν μία κατάσταση σὰν αὐτή;

Στοὺς πρώτες αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας, ὑπῆρχε μία ζωντανὴ συνείδηση ἀλληλεγγύης ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς κοινότητας, κάτι ποῦ ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὴ φαντασία μας. Οἱ πιστοὶ ἔνωθον, ὄχι μὲ θεωρητικὸ τρόπο ἀλλὰ ἄμεσα, ὅτι ἦσαν μέλη «ἀλλήλων» στὸ μοναδικὸ Σῶμα, καὶ ὅτι οἱ χαρὲς καὶ τὰ βάσανα τοῦ ἑνὸς ἦταν χαρὲς καὶ βάσανα ὅλων (βλ. Ἀ' Κορινθ., 12, 26). Ἔτσι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἤδη βαπτισμένους ἐμπλέκονταν ἄμεσα σ' ὅ,τι ἔκαναν οἱ κατηχούμενοι. Ἦθελαν κι αὐτοὶ νὰ συμμετέχουν στὴν τελικὴ προετοιμασία τῶν ὑποψηφίων γιὰ τὸ βάπτισμα, ἔτσι ὥστε ὅταν ἔφθαναν τὰ μεσάνυχτα, αἰσθάνονταν ὅτι ἀνανέωναν καὶ τὸ δικό τους βάπτισμα, ἔνωμένοι μ' αὐτοὺς ποὺ μόλις εἶχαν λάβει τὴ μύηση.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ὁλόκληρο τὸ ἐκκλησίασμα ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ συμμετέχει στὶς σαράντα μέρες νηστείας, ἀγρυπνίας, προσευχῆς καὶ διδασκαλίας, στὶς ὁποῖες ὑποβάλλονταν οἱ κατηχούμενοι. Ἔτσι, οἱ σαράντα μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα γίνονταν κάθε χρόνο ἓνα ἀποφασιστικὸ γεγονὸς στὴν προσωπικὴ ἐμπειρία κάθε Χριστιανοῦ, ἓνα κοινὸ γεγονὸς, μία περίοδος πνευματικῆς ἐκπαίδευσης γιὰ ὅλη συνολικὰ τὴν κοινότητα.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἀρχικὰ ὑπῆρξε μία ἑβδομάδα νηστείας ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὸ Πάσχα -πού τὴν τηροῦσαν πολλοὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου αἰώνα- ἀναπτύχθηκε στὸν τέταρτο καὶ στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες σὲ μία τήρηση τῆς Σαρακοστῆς, ὅπως τὴ γνωρίζουμε σήμερα. Γι' αὐτὸ ἡ Σαρακοστὴ ἔχει ἓναν οὐσιαστικὸ βαπτισματικὸ προσανατολισμό, ποὺ συχνὰ τὸν παραβλέπουμε καὶ χρειάζεται νὰ τὸν ξαναβροῦμε. Ἡ Μεγάλὴ Τεσσαρακοστὴ εἶναι μία ἐτήσια εὐκαιρία γιὰ νὰ συλλογιζόμαστε ἐκ νέου τὸν κεντρικὸ ρόλο ποὺ ἔχει τὸ βάπτισμα στὴ Χριστιανικὴ ἐμπειρία, καὶ μία πρόσκληση στὸν καθένα μας νὰ ἀνανεώσει τὶς ὑποσχέσεις τοῦ βαπτίσματος. Τὴ Μεγάλὴ Τεσσαρακοστὴ πρέπει νὰ ὑπενθυμίζουμε στοὺς ἑαυτοὺς μας τὴν ἀλήθεια ποὺ ἀνέφερε ὁ Βλαδίμηρος Λόσκι (1903-58): «Ἡ χάρις τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἡ παρουσία μέσα μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος -πού παραμένει ἀναπαλλοτρίωτο καὶ προσωπικὸ στὸν καθένα μας- εἶναι τὸ θεμέλιο κάθε Χριστιανικῆς ζωῆς».

Αὐτὸ εἶναι τὸ μήνυμα τῆς Σαρακοστῆς. Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔγραψε ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής, τὸν πέμπτο αἰώνα:

Ὅσον ἂν τις ἠγωνίσαστο κατὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀπιστίας, καὶ προέκοψε τῇ πίστει, καὶ κατέλαβε τί ἀγαθόν, ...οὐδὲν πλέον εὔρεν ἢ εὐρεῖν δυνήσεται, εἰ μὴ προειλήφει μυστικῶς διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ ἐστὶν Χριστός... Χριστὸς δὲ τέλειος Θεὸς ὢν, τελείαν τοῖς βαπτισθεῖσι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος δεδώρηται. Προσθήκην δὲ παρ' ἡμῶν οὐ λαμβάνουσιν, ἀποκαλυπτομένην δὲ καὶ ἐμφανίζουσιν ἡμῖν κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐντολῶν ἐργασίας... Εἰ τί οὖν προσφέρομεν αὐτῷ ἀναγεννηθέντες, τοῦτο ἤδη παρ' αὐτοῦ ἦν ἐγκεκρυμμένον.

Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν τὶς ἀπαρχὴς τῆς Σαρακοστῆς στὴν πρώτη Ἐκκλησία, φτάνουμε στὸ σημεῖο νὰ ἐκτιμοῦμε τὴ Σαρακοστὴ ὄχι μόνο ὡς ἑορτὴ τῆς δεκάτης, ὅταν ἀντιπροσφέρουμε, δηλαδή, τὸ χρόνο μας στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ ὡς μία «ἐπανακατάδυσή» μας στὰ νερὰ τῆς μύησης, γιὰ νὰ ἀναζωπυρώσουμε τὴν ἀφοσίωσή μας στὸν Χριστό, τὸν βαπτιστή. Εἶναι μία πρόσκληση νὰ ἐπαναβεβαιώνουμε, ὄχι μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ πράξεις, ὅτι τὸ ρίζωμά μας στὸ βάπτισμα εἶναι τὸ θεμέλιο ὅλης τῆς Χριστιανικῆς μας ζωῆς. Εἶναι μία ἐποχὴ αὐτοεξέτασης, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ὁποίας συνειδητοποιοῦμε μὲ ἐνεργητικὸ τρόπο τὸν Χριστὸ πού κατοικεῖ μέσα μας καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα πού ὑπάρχει «μυστικᾶ» μέσα στὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς βάπτισής μας. Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ πού θέτουμε καὶ ἐμεῖς τὸ ἐρώτημα πού εἶχε θέσει κάποτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστέ καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;» (Α' Κορινθ., 3, 16). Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἡ περίοδος γιὰ νὰ γίνῃ ὁ καθένας μας αὐτὸ πού εἶναι: ἕνας βαπτισμένος θεοφόρος.

Τὴν ἴδια στιγμή, ἡ Σαρακοστὴ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπ' ὅλα αὐτά. Μαζὶ μὲ τὴν ἀνανέωση τῆς ἀφοσίωσής μου στὸ βάπτισμα, πρέπει ἐπίσης νὰ ἀναρωτηθῶ: τί κάνω ἐγὼ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ φέρω καὶ ἄλλους στὴν πίστη καὶ στὸ βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ; Σήμερα, στὶς περισσότερες ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες μας δὲν ὑπάρχουν κατηχούμενοι. Γιατί συμβαίνει αὐτό; Γιατί οἱ κατηχούμενοι εἶναι τόσο λίγοι στὶς Ὁρθόδοξες κοινότητές μας; Ποῦ βρίσκονται; Ὑπάρχει κάποιος δυναμικὸς ἱεραποστολικὸς ζῆλος στὴ σύγχρονη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία; (Ὅταν μιλῶ γιὰ ἱεραποστολικὸ ἔργο, δὲν ἐννοῶ φυσικὰ τὸν προσηλυτισμὸ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τὴ μεταστροφή τῶν ἀπίστων).

Ἐπιπλέον, εἴτε εἴμαστε κληρικοὶ εἴτε λαϊκοί, ὁ καθένας πρέπει νὰ δεῖ τὸν Εὐαγγελισμὸ ὡς ἄμεση εὐθύνη του. Τί κάνω ἐγὼ γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου «σὲ ὅλα τὰ ἔθνη»; Στὴ Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων, πού τελεῖται τὶς καθημερινές τῆς Σαρακοστῆς -μία ἀκολουθία μὲ πολλὰ ἀναφορὰς στὸ βάπτισμα- ὁ λειτουργός, κατὰ τὴ διάρκειά τῶν ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἐξέρχεται μὲ μία ἀναμμένη λαμπάδα στὰ χέρια του, καὶ λέγει: «Φῶς Χριστοῦ φαίνει πάσι». Πρέπει ὁ καθένας μας νὰ ἀναρωτηθεῖ: τί ἔκανα ἀπὸ τὸ περασμένο

Πάσχα μέχρι σήμερα για να μεταδώσω αυτό το φῶς στους άλλους;

Ἡ Σαρακοστή λοιπὸν συνδέεται μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἱεραποστολή. Ὑποδηλώνει τὴν ἀφύπνιση τῆς μύησης πού λάβαμε στὸ βάπτισμα, μία ἀναζωπυρωμένη ἱεραποστολικὴ ἀφιέρωση. Εἶναι σὰν νὰ λέμε ταυτόχρονα: «Ποιὸς εἶμαι» καὶ «ἐδῶ εἶμαι». Ἀνακαλώντας τὴν ταυτότητα τοῦ βαπτισμένου Χριστιανοῦ, ἀναρωτιόμαστε: «Ποιὸς εἶμαι;» Καὶ ἀνταποκρινόμενοι στὴν ἱεραποστολικὴ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ, διαβεβαιώνουμε, μαζί με τὸν προφήτη Ἡσαΐα (Ἴησ. 6, 8): « Ἴδου ἐγὼ εἶμι».

Συμμετοχὴ

Ποιὸ εἶναι τὸ τρίτο σημεῖο στὴν κατανόηση τῆς διακεκριμένης ἀξίας πού ἔχει ἡ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστὴ στὸν σημερινὸ κόσμο; Ἡ σύγχρονη κοινωνία, ὅπως πολὺ καλὰ γνωρίζουμε ὅλοι μας, σημαδεύεται ἀπὸ ἕναν διπλὸ κλονισμό τῆς κοινωνίας, ἕναν κλονισμό στὸ ἐπίπεδο τῆς ἀνθρώπινης κοινότητας καὶ ἕναν κλονισμό στὸ ἐπίπεδο τῆς κοσμικῆς κοινότητας. Στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀνθρώπου, δὲν βλέπουμε μόνο μία αὔξηση τῆς παρανομίας καὶ τῆς βίας -πού συνοδεύεται σὲ πολλὰ χῶρες ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς οἰκονομικῆς «ψαλίδας» ἀνάμεσα σὲ πλούσιους καὶ φτωχοὺς- ἀλλὰ, τὸ σημαντικότερο, μία ὀλοένα μεγαλύτερη ἀπειλὴ ἀπέναντι στὴν οἰκογένεια, πού εἶναι ἡ πρωταρχικὴ κοινωνικὴ μονάδα, πάνω στὴν ὁποία βασίζονται ὅλες οἱ ἄλλες μορφὲς κοινωνίας.

Στὸ κοσμικὸ ἐπίπεδο, ἔχουμε, κατὰ τραγικὸ τρόπο, ἀποδυναμώσει τοὺς ζωτικὸς δεσμοὺς πού μᾶς ἐνώνουν μετὰ τὸ ὑλικὸ περιβάλλον μας. Καθὼς καταστρέφουμε τὰ τροπικὰ δάση καὶ δημιουργοῦμε τρύπες στὸ στρώμα τοῦ ὄζοντος, θὰ κάναμε καλὰ νὰ ξαναθυμηθοῦμε τὰ λόγια ἀπὸ τὸν «Κανόνα ἐπὶ ἀπειλῇ σεισμοῦ», πού βρίσκεται στὸ Μεγάλο Εὐχολόγιο: «Ἡ γῆ ἀγλώσσωσ βοᾷ στενάζουσα. Τί μετὰ κακοῖς μιαινέτε πολλοῖς πάντες ἄνθρωποι».

Μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸ διπλὸ κλονισμό, ἡ Σαρακοστή ἔρχεται ὡς μία προσπάθεια ἐπαναβεβαίωσης τῆς ἀληθινῆς σχέσης μετὰ τοὺς συνανθρώπους μας, καθὼς καὶ μετὰ τὴν κτιστὴ τάξη. Ἡ πρώτη ἄποψη, ἡ ἀλληλεξάρτησή μας, δηλαδή, ὡς μελῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους, βεβαιώνεται μ' ἕναν καταπληκτικὸ τρόπο στὰ Βιβλικὰ ἀναγνώσματα πού προηγοῦνται τῆς περιόδου τῆς Σαρακοστῆς. Διατρέχοντας αὐτὰ τὰ κείμενα, ἀνακαλύπτουμε αὐτὸ πού ὁ καθηγητὴς μου τῆς ἱστορίας συνήθιζε νὰ μᾶς ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς: «Ὅλα συνδέονται, βλέπετε, ὅλα συνδέονται».

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ Σαρακοστή, στὶς 2 Φεβρουάριου, ἐορτάζουμε τὴ γιορτὴ πού εἶναι γνωστὴ στὴ Δύση ὡς «παρουσίαση τοῦ Χριστοῦ στὸν ναό», ἢ ὡς «ἐξαγνισμὸς τῆς Παναγίας» (Candlemas). Στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση ἡ γιορτὴ αὐτὴ ὀνομάζεται

«Υπαπαντή τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὄταν ἡ Παναγία μὲ τὸν ἅγιο Ἰωσήφ, τὸν θετὸ πατέρα του, μεταφέρουν τὸ βρέφος Ἰησοῦ στὸ ναό, τὴν τεσσαρακοστὴ ἡμέρα ἀπὸ τὴ γέννησή Του, καὶ ἐκεῖ τὸν καλωσορίζουν ὁ γέροντας Συμεὼν καὶ ἡ Ἄννα ἡ προφήτις, αὐτὸ θεωρεῖται πῶς συμβολίζει τὴ συνάντηση τοῦ Σωτήρα μὲ τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ Του (Λούκ. 2, 22-40, καὶ εἰδικὰ οἱ στίχοι 27-32). Ἔτσι, πολὺ κοντὰ στὴν οὐσιαστικὴ ἔναρξη τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, τίθεται ἤδη τὸ «leitmotif» τῆς Σαρακοστῆς: συνάντηση, ἀντάμωση, σχέση. Γίνομαι ἀληθινὸ πρόσωπο μόνο ἂν συναντῶ καὶ ἀντικρίζω ἄλλα πρόσωπα, ἂν κοιτάζω μέσα στὰ μάτια τους καὶ αὐτὰ κοιτάζουν στὰ δικά μου. Σὲ χρειάζομαι γιὰ νὰ γίνω ὁ ἑαυτὸς μου!

Τρεῖς ἐβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὴ Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆ, τὴν Κυριακὴ πού ὀνομάζεται «Κυριακὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου» (Λούκ. 18, 10-14), ἀρχίζουμε νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸ εἰδικὸ λειτουργικὸ βιβλίον τῆς Σαρακοστῆς, τὸ Τριώδιον. Τὸ σφάλμα τοῦ Φαρισαίου εἶναι ὅτι ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσει τὸν Τελώνη ὡς ἀδελφὸ του. Ὁ Φαρισαῖος, στὴν ὄλο καὶ μεγαλύτερη ἀπόρριψη τοῦ Τελώνου, ἀρνεῖται τὴν οὐσιαστικὴν σχέσιν κοινωνίας πού τὸν ἐνώνει μὲ τοὺς συνανθρώπους μας. Τονίζει ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγωνιζόμαστε νὰ ξεφύγουμε τὶς σαράντα μέρες τῆς Σαρακοστῆς.

Ὁ ἐπόμενος σταθμὸς, ἑπτὰ μέρες ἀργότερα, εἶναι ἡ «Κυριακὴ τοῦ Ἀσώτου» (Λούκ. 15, 11-32). Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀσώτου εἶναι βασικὰ ἡ ἱστορία τῆς ἀπώλειας καὶ τῆς ἐπανεύρεσιν τῆς προσωπικῆς σχέσιν. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὁ νεότερος γιὸς φεύγει ἐπειδὴ σκέπτεται μᾶλλον μὲ βάση τὰ πράγματα παρὰ τὰ πρόσωπα. «Δὸς μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας» λέει στὸν πατέρα του (Λούκ. 15, 12). Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ προσωπικὴ σχέσιν μὲ τὸν πατέρα του, ἀλλὰ μόνο ἡ περιουσία πού προσδοκᾷ νὰ κληρονομήσει. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀποκήρυξιν τῶν προσωπικῶν σχέσεων ἐκ μέρους του εἶναι νὰ βρεθεῖ «εἰς χώραν μακρὰν» (Λούκ. 15, 13), ἀποξενωμένος, ἐξόριστος, ἔρημος καὶ ἀπομονωμένος.

Ὁ δρόμος τῆς μετάνοιας πού πρέπει νὰ διασχίσει περιλαμβάνει τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσωπικῶν σχέσεων, τὴν ἐπιστροφὴν στὸν πατέρα του, στὴν οἰκογένειάν του καὶ στὴν κοινότητα τοῦ σπιτιοῦ του. Ἡ ἐπιστροφὴ του σφραγίζεται μὲ μία μεγάλη γιορτὴ, καὶ σκοπὸς κάθε γιορτῆς εἶναι ἀκριβῶς νὰ ἐκφράσει τὴν κοινωνία καὶ τὴν συντροφικότητα. Τὸ φαγητὸ γίνεται ἕνας ἐνδιάμεσος κρίκος καὶ ἔτσι κάθε κοινὸ τραπέζι ἀποτελεῖ μία ἐπιβεβαίωσιν τῆς κοινότητος. Ὄταν ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἀρνεῖται νὰ συμμετάσχει στὴ γιορτὴ, αὐτὸ πού στὴν πραγματικότητα κάνει εἶναι νὰ ἀποκλείει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν σχέσιν καὶ τὴν κοινωνία. Τὸ πράγμα γίνεται σαφὲς ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀναφέρεται στὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀσώτου: δὲν τὸν ἀποκαλεῖ «ἀδελφὸς» του, ἀλλὰ λέει στὸν πατέρα του «ὁ υἱὸς σου οὗτος» (Λούκ. 15, 30). Μέχρι νὰ ξαναμάθει νὰ λέει «ὁ ἀδελφός μου», ὁ πρεσβύτερος γιὸς θὰ

παραμένει ἀναπόφευκτα ἔξω στὸ κρύο, αὐτοαποκλεισμένος ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη κοινότητα – ἐν συντομία, θὰ παραμένει ἓνα «μὴ-πρόσωπο», διότι δίχως ἀμοιβαία ἀγάπη δὲν ὑπάρχει ἀληθινὸ πρόσωπο.

Τὸ ἐπόμενο Σάββατο, μνημονεύουμε ἰδιαίτερά τους νεκρούς, μὲ μία ἀκολουθία ποῦ τοὺς ἀγκαλιάζει ὅλους:

Ἐν ὄρει, ἐν ὁδῷ, ἐν τάφοις, ἐν ἐρήμοις, τὸν βίον καταλύσαι,
φθάνοντας ἐν πίστει, μοναδικοὺς τὲ μιγάδας, νέους,
πρεσβύτας, μετὰ ἀγίων, Χριστέ, σκηνώσον.

Ἐκ λύπης καὶ χαρᾶς, ἐλθούσης παρ' ἐλπίδα,
τοὺς πίστει παρευθὺς, ἀλλάξαντας τὸν βίον, εὐημερία
παθόντας ἢ δυσπραγία, πάντας ἀναπαυσον, Σωτὴρ ἡμῶν.

Οὓς ἀνεΐλε ψύξ, καὶ ἵππος συναρπάσας, χάλαζα, χιῶν,
καὶ ὄμβρος πλεονάσας, οὓς δὲ ἀπέπνιξε πλίνθος,
ἢ χοὺς συνέσχε, Χριστέ Σωτὴρ ἡμῶν, ἀναπαυσον.

Σύμφωνα μὲ ὅσα διακηρύσσουμε σ' αὐτὸ τὸ «Σάββατο τῆς Ἀπόκρεω», ἡ κοινότητα τῆς ὁποίας εἴμαστε μέλη δὲν ἐξαφανίζεται, οὔτε καταστρέφεται μὲ τὴν ἀναχώρησή μας ἀπ' αὐτὴν τὴ ζωὴ. Ὁ ἀναστᾶς Χριστὸς κατεπάτησε τὸ θάνατο: ἐν Αὐτῷ εἴμαστε ὅλοι ζωντανοί, καὶ ἐν Αὐτῷ εἴμαστε ὅλοι ἓνα. Ἔτσι, μὲ τὶς προσευχὲς μας, αὐτὸ τὸ Σάββατο, γιὰ τοὺς κεκοιμημένους, ἀποδεικνύουμε ὅτι ἡ κοινωνία στὴν ὁποία ἀνήκουμε εἶναι μία μοναδικὴ καὶ ἀδιαίρετη ἐνότητα ζώντων καὶ κεκοιμημένων.

Τὴν ἐπόμενη μέρα, ὀκτῶ μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ Σαρακοστή, ἔχουμε τὴν «Κυριακὴ τῆς Κρίσεως» ἢ «Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω», ὅπως εἶναι ἐπίσης γνωστὴ, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα ποῦ ἐπιτρέπεται ἡ κατανάλωση κρέατος πρὶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Στὸν Ἀπόστολο (Α' Κορινθ. 8, 8-9, 2), τὸ θέμα εἶναι ἀκόμη μία φορὰ οἱ προσωπικὲς σχέσεις. Τὰ πρόσωπα εἶναι πολὺ σπουδαιότερα ἀπὸ τοὺς κανόνες περὶ νηστείας, μᾶς λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ» (Α' Κορινθ. 8, 8). Αὐτὸ ποῦ ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι τὸ πόσο

αύστηρὰ ἀκολουθοῦμε τοὺς κανόνες σχετικὰ μὲ τὴ λήψη τροφῆς, ἀλλὰ ὁ βαθμὸς εὐαισθησίας πού δείχνουμε ἀπέναντι στὴ δυστυχία καὶ στὴ στενοχώρια τῶν συνανθρώπων μας. Ἄν τρώγωντας «εἰδωλόθυτα», «πληγῶνω τὴ συνείδηση» ἑνὸς ἄλλου προσώπου, τότε εἶναι καλύτερα νὰ ἀποφύγω μία τέτοια τροφή, ἂν καὶ ἡ λήψη τῆς καθαυτῆ δὲν ἀποτελεῖ ἁμαρτία (Α' Κορινθ. 8, 10-12). Τὸ ἀποφασιστικὸ κριτήριον δὲν εἶναι ἡ τήρηση ἢ μὴ τῆς νηστείας καὶ τῆς ἀποχῆς, ἀλλὰ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη.

Στὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα, ἡ παραβολὴ τῶν προβάτων καὶ τῶν ἐριφίων (Μάτθ. 25, 31-46), ἀσχολεῖται ἀκριβῶς μὲ τὸ ἴδιο ζήτημα. Ἡ καθοριστικὴ ἀρχὴ τῆς ἔσχατης κρίσης δὲν εἶναι ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀσκητικῆς μας αὐταπάρνησης, ἀλλὰ ἡ πρακτικὴ συμπάθεια πού δείχνουμε στὸν πλησίον μας. Κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία δὲν θὰ ἐρωτηθῶ πόσο αὐστηρὰ νήστεψα, οὔτε πόσες ἀγρυπνίες καὶ μετάνοιες ἔκανα, θὰ ἐρωτηθῶ: ἔδωσες τροφή στὸν πεινασμένο; Ἔδωσες νερὸ στὸν διψασμένο; Πῆρες τὸν ξένο στὸ σπίτι σου, ἔντυσες τὸν γυμνὸ, ἐπισκέφτηκες τὸν ἄρρωστο καὶ τὸν φυλακισμένο; Γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ ἐρωτηθῶ.

Καὶ στὰ δύο βιβλικὰ ἀναγνώσματα αὐτῆς τῆς Κυριακῆς, τοποθετοῦμαστε μπροστὰ σὲ μία σαφῆ καὶ ἀδιαμφισβήτητη τάξη προτεραιοτήτων. Τὰ πρόσωπα προηγοῦνται, οἱ κανόνες τῆς νηστείας ἔπονται. Ἡ ἀποχὴ μας ἀπὸ τὴν τροφή κατὰ τὴ Σαρακοστή θὰ εἶναι περισσότερο κι ἀπὸ ἄχρηστη, ἂν δὲν μᾶς φέρνει κοντύτερα στοὺς συνανθρώπους μας. Νηστεία δίχως ἀγάπη εἶναι νηστεία τῶν δαιμόνων. Σὲ τί μᾶς χρησιμεύει ἡ ἀποχὴ μας, διαμαρτύρεται ὁ Μέγας Βασίλειος, ἂν ἀντὶ νὰ τρῶμε κρέας, καταπίνουμε τὸν ἀδελφὸ ἢ τὴν ἀδελφὴ μας μὲ ἕνα ἀνελέητο κουτσομπολιό; Εἶναι προτιμότερο νὰ τρῶει κάποιος κρέας καὶ τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ εἶναι ταπεινὸς καὶ εὐγενικός, παρὰ νὰ μὴν τρῶει τίποτε ἄλλο ἀπὸ ὄσπρια καὶ νὰ εἶναι ἕνας πικρόχολος φανατικός.

Ἡ «Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου» ἢ «Κυριακὴ τῆς Συγγνώμης» εἶναι ἡ τελευταία Κυριακὴ πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς, ἀφοῦ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ νηστεία. Τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα (Ρώμ. 13, 11-14, 4) ξαναπιάνει τὸ ἴδιο θέμα μὲ αὐτὸ τοῦ ἀναγνώσματος τῆς προηγούμενης Κυριακῆς. «Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω» (Ρώμ. 14, 3). Ἄν νηστεύουμε μὲ πνεῦμα κατάκρισης, στεροῦμε ἀπὸ τὴ νηστεία μας κάθε πνευματικὴ ἀξία. Ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ δίαιτά μου ἀλλὰ γιὰ τὶς σχέσεις μου μὲ τὰ ἄλλα πρόσωπα.

Τὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα αὐτῆς τῆς Κυριακῆς (Μάτθ. 6, 14-21) ὑπογραμμίζει τὸ ἴδιο σημεῖο, μ' ἕναν πολὺ πιὸ θεμελιώδη καὶ εὐρὺ τρόπο. Ἐδῶ ὁ Χριστὸς τονίζει τὴν τεράστια σημασία τῆς ἀμοιβαίας συγχώρησης: «Ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν»

(Μάτθ. 6, 15). Τὸ νόημα ἐδῶ δὲν εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀρνεῖται τὴ συγγνώμη, ὅτι ἐπιμελῶς ἀποκρύπτει τὴ συγχώρησίν Του. Ἀντίθετα, ὁ Θεὸς θέλει πάντοτε νὰ μᾶς συγχωρεῖ. Ἀλλὰ ἂν ἐμεῖς ἀπὸ τὴν πλευρά μας δὲν εἴμαστε πρόθυμοι νὰ συγχωρήσουμε τοὺς ἄλλους, τότε ἀπλῶς καθιστάμεθα ἀνίκανοι νὰ δεχτοῦμε στὴν καρδιά μας τὴ συγχώρηση πού ὁ Θεὸς μᾶς προσφέρει. Εἴμαστε ἀνοιχτοὶ στὴ θεία συγγνώμη μόνο ἂν δώσουμε καὶ τὴ δική μας συγγνώμη. Ὁ Χριστὸς δὲν μᾶς κλείνει ἔξω. Ἐμεῖς εἴμαστε αὐτοὶ ποῦ Τοῦ κλείνουμε τὴν πόρτα κατάμουτρα, μὲ τὴ σκληρότητά μας πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ μὲ τὴν ἀνυπόφορη μνησικακία μας.

Τὸ μήνυμα τοῦ εὐαγγελίου τῆς Κυριακῆς ξαναζωντανεῖ με ὁρατὸ καὶ ἀπὸ τρόπο στὴν τελετὴ τῆς ἀμοιβαίας συγγνώμης, πού λαμβάνει χώρα σὲ πολλὰ μοναστήρια καὶ ἐνορίες κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς ἴδιας μέρας. Ὁ ἡγούμενος ἢ ὁ πρεσβύτερος γονατίζει μπροστὰ στὸ ἐκκλησίασμα, ζητώντας συγγνώμη καὶ λέγοντας «συγχωρεῖστε μέ, τὸν ἁμαρτωλό», καὶ κατόπιν ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα γονατίζει μπροστὰ του, ἐπαναλαμβάνοντας ὁ καθένας τὰ ἴδια λόγια. Ἡ συγγνώμη δίνεται σὲ προσωπικὴ βάση: ὁ καθένας διαδοχικὰ ἔρχεται καὶ γονατίζει μπροστὰ στὸν ἡγούμενο ἢ στὸν ἱερέα, καὶ αὐτὸς γονατίζει μὲ τὴ σειρά του, καὶ κατόπιν ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἐκκλησιάσματος περιφέρονται στὴν ἐκκλησία, γονατίζοντας μπροστὰ στὸν καθένα, ζητώντας καὶ δίνοντας συγγνώμη.

Αὐτὴ ἡ τελετὴ τῆς ἀμοιβαίας συγγνώμης, στὸν βαθμὸ πού δὲν ἀποτελεῖ ἓνα ἀπλὸ τυπικὸ, εἶναι, καὶ συχνὰ γίνεται, μία βαθιὰ συγκινητικὴ στιγμή, μεταβάλλοντας τὴ ζωὴ αὐτῶν πού συμμετέχουν. Οἱ συμβολικὲς χειρονομίες αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἔχουν μεγάλο ἀποτέλεσμα. Μπορῶ νὰ θυμηθῶ περιπτώσεις ὅπου αὐτὴ ἡ ἀνταλλαγὴ συγγνώμης στὸ κατώφλι τῆς Σαρακοστῆς ἔχει βοηθήσει σὰν δυνατὸς καταλύτης, πού ξαφνικὰ καταλύει μακροχρόνιους φραγμοὺς καὶ κάνει δυνατὴ μία ἀληθινὴ ἀναδημιουργία τῶν σχέσεων. Αὐτὸ πού διακηρύσσει ὁ Ἑσπερινὸς τῆς Συγγνώμης, μὲ πράξεις πού μιλοῦν δυνατώτερα ἀπὸ τὰ λόγια, εἶναι ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει μόνος του τὸ ταξίδι τῆς Σαρακοστῆς.

«Ὅλα συνδέονται». Ἡ περίοδος πρὶν ἀπὸ τὴ Σαρακοστὴ μᾶς δείχνει καθαρὰ ποιὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς χαρακτήρας τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ἡ ἀνοιξη τῆς Σαρακοστῆς εἶναι μία ἐποχὴ πού, μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ἡ παγωμένη μας καρδιά ζεσταίνεται καὶ ἐπιστρέφουμε στὴ σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο. Οἱ δύο αὐτὲς μορφὲς σχέσης, μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τὸν ἄνθρωπο, προϋποθέτουν ἢ μία τὴν ἄλλη. Μπορῶ νὰ πλησιάσω τὸν Θεὸ μόνο ἂν πλησιάσω τὸν πλησίον μου, καὶ μπορῶ νὰ πλησιάσω τὸν πλησίον μου μόνο ἂν πλησιάσω τὸν Θεό. Ἡ Σαρακοστὴ, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, δὲν ὑποδηλώνει μόνο τὴν προσφορὰ καὶ τὴν ἱεραποστολή, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμοιβαία ἀγάπη.

Σκοπὸς τῆς Σαρακοστῆς εἶναι νὰ πέσουν οἱ φραγμοί, ἔτσι ὥστε νὰ μποροῦμε, μὲ

πληρότητα, να μοιράζουμε τη ζωή μας με τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον. Ἀπὸ μία ἄποψη, σκοπὸς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς εἶναι ἡ «ἀποκέντρωση», ἡ ἐκτόπιση τοῦ πεπτωκότος ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς προσοχῆς, ἔτσι ὥστε νὰ ὑπάρξει χῶρος στὴν καρδιά μου γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ γιὰ τὸν Δημιουργό μου. Ἡ Σαρακοστὴ διδάσκει τὸ κάθε πρόσωπο νὰ μὴ λέει ἀπλῶς «Ἐγώ», ἀλλὰ «Ἐγὼ-καὶ- Σὺ», ὄχι ἀπλῶς «ἔγώ», ἀλλὰ «ἐμεῖς». Στὴ σημερινὴ καταναλωτικὴ κοινωνία, πού κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ φιλαυτία καὶ τὴ λαχτάρα γιὰ κατοχὴ, αὐτὸ δίνει στὴ Σαρακοστὴ μία ἄμεση καὶ σύγχρονη σημασία.

Ἔτσι, γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ νηστεία, πού συχνὰ θεωρεῖται ὡς τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς Σαρακοστῆς, δὲν εἶναι αὐτοσκοπὸς ἀλλὰ μέσον. Ἡ νηστεία εἶναι ἄχρηστη ἂν δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὴν ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων. Ὁ Χριστός, στὴν πραγματικότητά δὲν μιλά ἀπλῶς γιὰ τὴ νηστεία ἀλλὰ χρησιμοποιοεῖ συχνὰ τὸ ζευγάρι «προσευχὴ καὶ νηστεία» (βλ. Μάτθ. 17, 21. Μάρκ. 9, 29). Ἄν νηστεύουμε, τὸ κάνουμε γιὰ νὰ γίνουμε ἰκανότεροι γιὰ προσευχή, γιὰ νὰ ἐπιστρέψουμε, δηλαδή, στὴ σχέση μετὰ τὸν Θεό.

Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἶχαν μετατρέψει αὐτὸ τὸ ζευγάρι σὲ τριάδα: μαζὶ μετὰ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ νηστεία τόνιζαν τὴν ἀνάγκη γιὰ «ἐλεημοσύνη», γιὰ πράξεις συγκεκριμένης καὶ πρακτικῆς συμπάθειας πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὰ χρήματα ποῦ ἐξοικονομοῦμε μετὰ τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀποχὴ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξοδευτοῦν γιὰ μας, ἀλλὰ πρέπει νὰ δοθοῦν σ' αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκη. Ἐπιπλέον, ὅπως ἔχουμε ἤδη δεῖ, δὲν εἶναι μόνο τὰ χρήματα αὐτὰ πού πρέπει νὰ μοιραζόμαστε μετὰ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτό μας. Πρέπει νὰ δίνουμε τὸ χρόνο μας, τὴ συντροφιά μας, τὴ φροντίδα μας. Ἔτσι, ἡ ἀνανέωση τῆς σχέσης μας μετὰ τὸν Θεὸ μέσω τῆς προσευχῆς ἐκπληρώνεται στὴν ἀνανέωση τῆς σχέσης μας μετὰ τοὺς ἄλλους. Ἡ νηστεία, ἡ προσευχὴ καὶ οἱ πράξεις συμπάθειας σχηματίζουν ἓνα μοναδικὸ ὅλον.

Ὡστόσο, παρόλο πού ἡ ἴδια ἡ νηστεία δὲν ἀποτελεῖ πρωταρχικὸ σκοπὸ τῆς Σαρακοστῆς, τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀποχὴ -στὴν Ὁρθόδοξη παράδοση οἱ δύο αὐτοὶ ὅροι χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν ταυτόσημα- δὲν πρέπει νὰ περιθωριοποιηθοῦν ἢ νὰ καταργηθοῦν ὡς κάτι τὸ ἀσήμαντο. Στὴν πραγματικότητά, οἱ Ὁρθόδοξοι ἐνθαρρύνονται νὰ νηστεύουν ἀρκετὰ αὐστηρά. Ἄν ἡ Σαρακοστὴ πρέπει νὰ εἶναι μία περίοδος θυσίας, αὐτὸ πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ σ' αὐτὸ πού τρῶμε καὶ πίνουμε. Στὶς ἐφτὰ ἐβδομάδες, ἀπὸ τὴν Καθαρὰ Δευτέρα μέχρι τὸ Μεγάλον Σάββατον, ἀναμένεται οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ τηρήσουν μία οὐσιαστικὰ ἀκράτεια «χορτοφαγικὴ» δίαιτα. Τὸ κρέας ἀπαγορεύεται, μαζὶ μετὰ ὅλα τὰ ζωικὰ προϊόντα (αὐγά, γάλα, βούτυρον καὶ τυρί). Κρασί καὶ ἐλαιόλαδον ἐπιτρέπονται μόνο τὰ Σάββατα καὶ τὶς Κυριακὰς, καὶ σὲ λίγες ἄλλες ἑορτὰς. Τὸ ψάρι δὲν ἐπιτρέπεται, παρὰ μόνο κατὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ

τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σήμερα ἐπιτρέπει συχνὰ στὴν πράξη κάποια χαλάρωση αὐτῶν τῶν κανόνων, ἰδιαίτερα γι' αὐτοὺς πού ζοῦν σὲ οἰκογένειες, ὅπου κάποια μέλη δὲν εἶναι Ὁρθόδοξα ἢ ἀκόμη οὔτε καὶ Χριστιανοί. Ὑπάρχουν τρεῖς χρήσιμες κατευθυντήριες ὁδηγίες πού θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ. Πρῶτον, δὲν πρέπει νὰ νηστεύουμε μὲ τρόπο πού θὰ μποροῦσε νὰ βλάψει τὴν ὑγεία μας ἢ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς καταστήσει ἀνίκανους στὴ δουλειά μας. Δεύτερον, δὲν πρέπει νὰ νηστεύουμε «ὡσπερ οἱ ὑποκριτῆς» (Μάτθ. 6, 16), μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ τραβοῦμε τὴν προσοχὴ ἐπάνω μας. Ὅταν τρῶμε σὲ σπίτια ἄλλων, φανερώνει συχνὰ μεγαλύτερη ταπείνωση καὶ εἶναι πιὸ χριστιανικὸ ἂν φᾶμε ὅ,τι ὑπάρχει μπροστά μας, δίχως ἀντιρρήσεις, παρὰ ἂν ἀπαιτήσουμε κάτι διαφορετικὸ, πού νὰ συμμορφώνεται πρὸς τοὺς κανόνες μας. Ἄν ἡ νηστεία μας φέρνει τοὺς ἄλλους σὲ ἀμηχανία ἢ τοὺς προκαλεῖ περισσότερὴ δουλειά, τότε κάτι ἔχει πάει πολὺ λάθος. Τρίτον, τὴν ἴδια στιγμὴ ἡ νηστεία μας πρέπει νὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μία τυχαία καὶ κατ' ἐπίφασιν συνήθεια. Πρέπει νὰ εἴμαστε ἀρκούντως μεθοδικοὶ στὸ νὰ σημειώνουμε αὐτὸ πού ἀρνούμαστε στὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ λυπούμαστε γι' αὐτό. Ἡ Σαρακοστὴ θὰ ἔχει χάσει τὴν ἀξία της ἂν παύσει νὰ εἶναι μία *rodvig*, ἕνας ἀγῶνας ἀπέναντι στὴ φιλαυτία τῆς πεπτωκυίας φύσης μας. «Διὰ τοῦ σταυροῦ χαρὰ τῷ κόσμῳ ἐλήληθε», μαρτυροῦμε κάθε Κυριακὴ σὲ ἕναν ὕμνο τοῦ Ὁρθρου. Δὲν μποροῦμε νὰ εἰσέλθουμε στὴ χαρὰ τῆς σαρακοστιανῆς ἀνοιξῆς χωρὶς νὰ φέρουμε τὸ σταυρό.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ νηστεία, ἀκόμη κι ὅταν ἐφαρμόζεται σωστὰ καὶ περιλαμβάνει ὄντως θυσία καὶ αὐταπάρνηση, δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ἀποκλειστικὰ μὲ ἀρνητικούς ὅρους. Ὁ σκοπὸς της εἶναι πολὺ πιὸ θετικός: δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ τιμωρεῖται τὸ σῶμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνεται περισσότερο πνευματικὸ. Δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ μᾶς γεμίζει μὲ πλήξη καὶ ἀηδία γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ καταλύει τὴν ἀμαρτωλὴ αἴσθησι τῆς αὐτάρκειας καὶ νὰ μᾶς κάνει, συγχρόνως, νὰ συνειδητοποιοῦμε τὴν ἐξάρτησή μας ἀπὸ τὸν Θεό. Σίγουρα, ἡ νηστεία εἶναι μία ἀσκητικὴ *rodvig*, ἀλλὰ σκοπὸ ἔχει νὰ φέρει μία αἴσθησι ἐλαφράδας καὶ ἐλευθερίας, μία αἴσθησι ἐπαγρύπνησι καὶ ἐλπίδας. «Τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ· νηστεία... ἔσονται τῷ οἴκῳ Ἰούδα εἰς χαρὰν καὶ εὐφροσύνην καὶ εἰς ἑορτᾶς ἀγαθᾶς» (Ζαχαρίας 8, 19).

Περπατώντας ἐλαφρὰ πάνω στὴ γῆ

Ἡ αἴσθησι κοινότητος πού ἐπιζητᾶ νὰ δημιουργήσῃ ἡ Σαρακοστὴ δὲν περιορίζεται μόνο στὴ σχέση μας μὲ τὸν Θεὸ καὶ στὴ σχέση μας μὲ τὸν συνάνθρωπο. Ἐκτείνεται ἀκόμη πιὸ πέρα. Ἡ Σαρακοστὴ εἶναι ἐπίσης μία περίοδος κατὰ τὴν ὁποία ἀποκαθιστοῦμε τὴν σχέση μας μὲ τὸ ὑλικὸ περιβάλλον, κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ ἴδιο μας τὸ σῶμα καὶ κατόπιν μὲ τὸν φυσικὸ κόσμον -μὲ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, τὴ γῆ, τὸν ἀέρα τὴ

φωτιά και τὸ νερό-, στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφή μὲ τὸ σῶμα μας. Ἡ Σαρακοστή ἐνεργοποιεῖ ξανά τὴ συμμετοχή μας, ὄχι μόνο στὴν ἀνθρώπινη κοινότητα ἀλλὰ καὶ στὴν κοσμικὴ κοινωνία. «Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὰ δένδρα, δὲν ἀγαπᾷ οὔτε τὸν Χριστό», ὅπως συνήθιζε νὰ λέει ὁ πατέρας Ἀμφιλόχιος (1888-1970), ὁ γέροντας τῆς Πάτμου. Καὶ αὐτὸ εἶναι μόνο ἓνα μέρος τοῦ νοήματος τῆς Σαρακοστῆς.

«Τὸ καθετὶ πού ζεῖ εἶναι ἱερό», μᾶς λέει ὁ μεγάλος προφήτης τῆς Ἀγγλίας τοῦ δέκατου ὄγδοου αἰώνα, ὁ Οὐίλιαμ Μπλέικ. Σχολιάζοντας τὰ λόγια του, θὰ προσθέταμε ὅτι τὸ καθετὶ πού ἔχει δημιουργήσει ὁ Θεὸς εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπο, ζωντανό. Ἡ Σαρακοστή ἀποκαθαίρει τὶς πύλες τῆς ἀντίληψής μας, ἔτσι ὥστε νὰ ἀναγνωρίσουμε ἐκ νέου αὐτὴν τὴ βαθιὰ καὶ οἰκουμενικὴ ἀγιότητα. Ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ μᾶς διδάσκει, μὲ τὴ φράση πού χρησιμοποιοῦν οἱ Ἰνδιάνοι τῆς Ἀμερικῆς, νὰ «περπατοῦμε ἐλαφρὰ πάνω στὴ γῆ». Ἀντιμετωπίζοντας μία οἰκολογικὴ κρίση πού κλιμακώνεται μὲ τρομακτικούς ρυθμούς, μποροῦμε νὰ ξαναβροῦμε, μὲ τὴν τήρηση τῆς νηστείας τῆς Σαρακοστῆς, μία μυστηριακὴ θέα τοῦ σύμπαντος.

Μὲ ποιὸν τρόπο; Εἶναι πάρα πολὺ εὐκόλο νὰ παρερμηνεύσουμε τὴ Σαρακοστὴ μ' ἓναν μανιαϊκὸ τρόπο. Οἱ ἄνθρωποι φαίνεται νὰ σκέφτονται πὼς πρέπει νὰ αἰσθάνονται ντροπὴ ὅταν εὐχαριστιοῦνται τὸ φαγητό τους, ἐπειδὴ ἐνθαρρύνονται νὰ νηστεύουν. Ὑπὸ τὴν ἴδια ἔννοια, ὅταν παροτρύνονται τὰ ἔγγαμα ζευγάρια νὰ ἀπέχουν ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ δραστηριότητα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Σαρακοστῆς, διατρέχουν τὸν κίνδυνο νὰ φανταστοῦν ὅτι ἡ σεξουαλικότητα ἀποτελεῖ μόλυνση. Τέτοια συμπεράσματα εἶναι λανθασμένα καὶ πολὺ βλαβερά «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (Γέν. 1, 31). Τὸ σῶμα μας, δημιουργημένο ἀπὸ τὸν Θεό, εἶναι οὐσιωδῶς καλό. Ἡ τροφή καὶ τὸ ποτὸ εἶναι δῶρα τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἡ σεξουαλικότητα. Ὅλα τὰ ὑλικά πράγματα ἀποτελοῦν δυνητικὰ μυστήριον τῆς παρουσίας Του, μέσο κοινωνίας μαζί Του.

Γιατί λοιπόν πρέπει να νηστέψουμε και να απόσχουμε; Η απάντηση είναι ότι, παρόλο που ο κόσμος, ως δημιουργία του Θεού, είναι «καλός λίαν», ωστόσο είναι ταυτόχρονα ένας πεπτωκός κόσμος. Ακριβέστερα, η στάση μας απέναντι στη θεία Δημιουργία έχει διαστραφεί από την άμαρτία – από το προπατορικό αμάρτημα που όλοι έχουμε κληρονομήσει και από τις άμαρτίες που ο καθένας έχει διαπράξει. Η νηστεία και η άποχή διορθώνουν αυτήν τη διαστροφή στη σχέση μας με τον υλικό κόσμο, έξαγνίζοντάς μας από την επίδραση της άμαρτίας και αποκαθιστώντας το πρωταρχικό μας όραμα για την κτιστή τάξη. Ο άσκητισμός από την άποψη αυτή δεν είναι μία άρνηση, αλλά μία υπεράσπιση της έσωτερικής αγιότητας κάθε υλικού πράγματος.

Η νηστεία μάς διδάσκει πρώτα απ' όλα να διατηρούμε μία σωστή στάση απέναντι στο σώμα μας, με όλες τις ανάγκες και τις ροπές που αυτό έχει. Με τη νηστεία διαπαιδαγωγούμε το σώμα να συμμετέχει στην πνευματική ζωή, έτσι ώστε να γίνεται -χρησιμοποιώντας τη φράση του αγίου Μαξίμου του Όμολογητή- «άγγελιαφόρος της ψυχής». Σκοπός μας δεν είναι η καταπίεση του σώματος, αλλά η μεταμόρφωσή του. Ο άσκητισμός, αν κατανοηθεί σωστά, δεν είναι ένας αγώνας κατά του σώματος, αλλά υπέρ του σώματος. Μέσα από την άσκητική αυτόσυγκράτηση επαναβεβαιώνουμε την υλικότητα του σώματός μας, αλλά ταυτόχρονα αναζητούμε να την καταστήσουμε μία πνευματική υλικότητα. Άσκητισμός δεν σημαίνει ότι αποκηρύσσουμε τη νόμιμη απόλαυση που έρχεται με το φαγητό, ή -σε ένα πολύ βαθύτερο επίπεδο- τη σεξουαλικότητα μέσα στο γάμο. Αυτό που κάνει η νηστεία και η άποχή είναι να μάς βοηθά να απελευθερωθούμε από την άπληστία και τη λαγνεία, έτσι ώστε αυτά να μη γίνονται μέσα ατομικής εύχαριστησης αλλά εκφράσεις μίας διαπροσωπικής κοινωνίας.

Ξαναβρίσκοντας με τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή μία σωστή στάση του σώματός μας, ανακαλύπτουμε επίσης μία σωστή στάση απέναντι σε όλόκληρη την κτίση. Μας βοηθά να εκτιμήσουμε το κάθε πράγμα χωριστά -όχι μόνο ως προς τον τρόπο που υπηρετεί τους στόχους μας- και ταυτόχρονα μάς βοηθά να δούμε τη θεϊκή παρουσία στην καρδιά του κάθε πράγματος. Έχει λεχθεί ότι ο Χριστιανός είναι αυτός που, όπου κι αν κοιτάζει, βλέπει παντού τον Χριστό και αγαλλιά γι' αυτό: «Σηκώστε την πέτρα, και θα με βρεΐτε εκεί. Κόψτε το ξύλο και εκεί βρίσκομαι Έγώ». Αυτό είναι ο αληθινός σκοπός της νηστείας: καθιστά την κτίση προσωπική και διαφανή, έτσι ώστε να ξαναβρούμε την αΐσθηση του θαύματος μπροστά στην ιερότητα της γής. Μας βοηθά να δούμε όλα τα πράγματα εν Θεώ, και τον Θεό σε όλα τα πράγματα.

Κατ' αυτό τον τρόπο, με τη νηστεία και τον έκούσιο αυτοπεριορισμό, προσεγγίζουμε πνευματικά την Παναγία τη στιγμή του Ευαγγελισμού και

ἐπαναβεβαιώνουμε τὴν ἐν Θεῷ ἐλευθερία καὶ προσωπικότητά μας. Ὅσο κυριαρχοῦμαστε ἀπὸ τὴν πλεονεξία καὶ τὴ λαγνεία, τόσο θὰ εἴμαστε, στὴ σχέση μας μὲ τὰ ὑλικά πράγματα, βαθιὰ ἀνελεύθεροι καὶ ἀποπροσωποποιημένοι. Μόλις σταματήσουμε νὰ βλέπουμε τὰ ὑλικά πράγματα ὡς ἀντικείμενα καὶ τὰ θεωρήσουμε ὡς μέσα προσωπικῆς κοινωνίας, μόλις σταματήσουμε νὰ τὰ ἀρπάζουμε μὲ καταναγκασμὸ καὶ ἀρχίσουμε νὰ τὰ ἀντιπροσφέρουμε στὸν Θεὸ ὡς εὐχαριστία, τότε γινόμαστε γιὰ ἄλλη μία φορὰ ἐλεύθερα πρόσωπα. Ταυτόχρονα, κάνουμε τὴν πολὺ σημαντικὴ μετάβαση -πού τόσο συχνὰ τονίζεται ἀπὸ τοὺς οἰκολόγους- ἀπὸ ἓναν τρόπο ζωῆς πού βασίζεται στὸ τί ἐγὼ θέλω, σ' ἓναν τρόπο ζωῆς πού θὰ βασίζεται στὸ τί χρειάζομαι.

Αὐτοὶ εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς χαρταετοὺς πού καλοῦμαστε νὰ πετάξουμε στὸν οὐρανὸ κάθε Σαρακοστή. Ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ προβάλλει ἓνα κοσμοεἶδωλο πού βρίσκεται σὲ πλήρη ἀσυμφωνία πρὸς τὰ πρότυπά τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας. Καθὼς ἡ νηστεία τῆς Σαρακοστῆς ἐπανέρχεται κάθε χρόνο, μπορούμε νὰ τὴ μεταβάλλουμε σὲ μία ἐποχὴ ἐσωτερικῆς ἀνοιξῆς - σὲ μία εὐκαιρία, δηλαδή, γιὰ ἀνανεωμένη οὐσιαστικὴ στάση καὶ αὐτοπροσφορά, γιὰ ἀνανεωμένη διαπαιδαγώγηση στὶς δεσμεύσεις τοῦ βαπτίσματός μας καὶ γιὰ μία ἀνανεωμένη ἱεραποστολικὴ μαρτυρία, γιὰ μία ἀνανεωμένη ἰσορροπία ἀνάμεσα στὸ ἐγὼ καὶ στὸν πλησίον, καὶ ἀνάμεσα στὸ ἐγὼ καὶ στὸν κόσμο.

Ἡ Σαρακοστὴ ὄχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ ἄρνηση τοῦ κόσμου, ἀλλὰ εἶναι μία πραγματικότητα πού καταφάσκει βαθιὰ στὸν κόσμο. Αὐτὸς ἐδῶ εἶναι ἓνας πεπτωκὸς κόσμος, γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀσχήμια καὶ τὴ μόλυνση πού ἔχει προκαλέσει ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ φιλαυτία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὅμως καὶ ἓνας κόσμος τοῦ Θεοῦ, ἓνας κόσμος γεμάτος ὁμορφιὰ καὶ θάμβος, σημαδεμένος παντοῦ ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Κτίστου, πράγμα πού μπορούμε νὰ τὸ ἀνακαλύψουμε ξανὰ μὲ τὴν ἀληθινὴ τήρηση τῆς Μεγάλης Νηστείας.

Πηγή: agiazoni.gr